

Janko Moder

IGRAJE LAHKO POSTANEŠ KOLONIJA, AMPAK HUDIČEVO TEŽKO JE BITI KOLONIJA

Evropa zdaj

Jezik je zrak, ki ga dihamo, je voda, ki jo pijemo, je hiša, v kateri stanujemo, je čas in okolje, v katerem živimo... Jezik smo ljudje.

Od tod toliko in tako različnih jezikov, toliko časovnih in krajevnih in rodovnih odtenkov in obenem toliko razpoznavnih znamenj, po katerih ločimo jezik od jezika, narečje od narečja, govorico od govorice:

In kakor vemo, kaj je Blejsko jezero in kakšno je, tudi vemo, kaj je slovenščina in kakšna je. Poznamo in priznamo vse njune posebnosti in značilnosti, vse plasti in tokove, vsa plivkanja in žargone... in vemo, da sta ravno z njimi in zaradi njih še zmeraj Blejsko jezero in slovenščina.

Kadar pa Blejsko jezero zacvete, vemo, da je nekaj narobe. To je sicer še zmeraj njegova značilnost, vendar je nismo veseli in se nam ne zdi dobra, kakor nismo veseli pekočih alg na morju ali tovarniških odplak v bistri Soči ali strupenih odpadkov v Kolpi ali škodljivih plinov v zasavski kotlini ali...

In glejte, zgodilo se je: tudi slovenščina je kar čez noč zacvetela. Potegnil je veter od zahoda in prinesel geslo »Evropa zdaj« in že so se z njim čez in čez razprostrle alge slovingliša in značilnost ene od obrobnihi interesnih govoric se je spremenila v prevladujoči tok jezika in slovenski kraji so s svojimi napisi spremenili v amaterska prizorišča iz kavbojskih filmov in slovenski časopisi so se mahoma znašli v vlogi nekakšnih severnoameriških ali avstralskih slovensko-angleških biltenov.

»Evropa zdaj« je bilo namreč ne samo propagandno geslo ene od strank tik pred volitvami, temveč je že nekaj let, tako rekoč še iz svinčenih časov smiselno na kratko povzeto, marsikje in marsikdaj celo široko prevladujoče, na pol uradno ubesedeno videnje slovenske prihodnosti.

Seveda bi bilo mogoče to geslo takrat in zdaj individualno razvezati tudi kako drugače, na primer kot glas za nasprotovanje Balkanu, za duhovno svobodo nasproti ideološki enoumnosti, za tržno gospodarstvo nasproti usmerjenemu državnemu kapitalizmu, za zasebno lastnino nasproti socializmu in komunizmu, za zahodno demokracijo nasproti vzhodni, za večidel samo po sebi umevne, pa ne posebej poudarjane resnične pravice nasproti zgolj deklarativnim...

Geslo je bilo – in je – ne glede na te tukaj bolj, tam manj iskrene in dobesedne namene psihološko in časovno toliko sugestivno in obenem tako naravno razumljivo, da je razgibalo množice. V vsesplošni duhovni nemir so bile potegnjene številne skupine ali plasti naših ljudi od tistih, ki jim je mir že po naravi neljub ali celo neznan, do tistih, ki jim je bila ljudska demokracija ne le pokrovka, pod katero

se je v počasnem tlenju pri nizkem ognju kuhalo oglje nabitih energij in se v skupinskem preobraževanju iz surovega živega lesa individualne nepreračunljivosti spremenjalo v ubito sivino kolektivne uravnoveženosti ali se v očiščujoči žarji visokih plavžev kalilo jeklo narodnih, idejnih in siceršnjih enotnosti ali pa se tudi pod visokim pritiskom parnega kotla spreminjalo v večkratno povečane, vendar strogo usmerjene in vódene dejavnosti, z vnaprej predvidenimi varnostnimi ventili športa in iger sploh, torej v najširšem smislu tudi kulture in umetnosti.

S to množičnostjo so svoj čas računali Mussolini in Hitler in Stalin in pridno sejali in še pridneje želi. Ko pa je bil duh kolektivnosti prignan do absurda, je bila tudi reakcija dobesedno kolektivna: dotlej neomajna, za vse vesoljne večnosti najsvetejša načela so se razpočila kakor milni mehurčki in se razpuhtela v nič. Z njimi so lahko kot enakovredne zatekmovalе vse možnosti ali – kakor se temu učeno reče – vse opcije, vsa stara in nova gibanja, vse stranke in ideologije, celo povsem vsakdanje plehke, prakticistične floskule, kakor je na primer prej omenjena: Evropa zdaj.

Tu me niti ne zanima, kako daleč sega ta parola, ali je predvsem naša, slovenska, ali je širša, srednjeevropska, in ji tudi ne pripisujem ne vem kakšne izključno tehtne, patentirano odrešujoče ali karizmatično čarovne moči. Prej bi rekel, da je najbrž samo konec enega, torej lahko tudi tega obdobja v Evropi in le povsem naravna posledica nekakšnega večjega in daljšega skrivnostnega kolobarjenja obdobji od zim do pomladi, od ledenih do kamenih dob in odjug, od pomladi ljudstev do pomladi narodov, mogoče celo do pomladi jezikov, saj je ne le Evropa s svojo odprto civilizacijo in kulturo, saj je tudi Sibirija s svojo izrecno stokratno zabetoniranostjo in zacementiranostjo kakor pod čarovno palico neznanega čarodeja ali dirigenta doživela tako rekoč istočasno prebujenje iz bolj ali manj urečene hipnoze, kakor da je od Berlina do Kamčatke ena sama ped, ena sama Trnuljčica.

Ker pa geslo »Evropa zdaj« ne glede na svojo avtentično moč in razširjenost obstaja in »dela« tudi pri nas, naj bo kot zgolj modna muha ali pa kot resen izraz naveličanosti in odpora do prejšnjih gesel, ga je treba zlasti po njegovem jezikovnem vplivu in odmevu primerno razčleniti in upoštevati.

Kakor čez noč je namreč zapihal ta veter in nas – med drugim – kar preveč opazno in nepričakovano zasil s tujščino, zlasti z angleščino. Kakor da jo vsi ne le pasivno znamo, temveč jo tako rekoč tudi kar splošno uporabljamo za svoj prvi jezik ali materinščino. Vsak, še tako zakoten lokalček, se šopiri z napisom, ki se ga ne bi smela sramovati nobena angleška ulica, vsak izdelek se ponuja zlasti Angležem in Američanom, kakor da so samo ti tudi tukaj doma in tako rekoč edini potencialni kupci, vsaka javna objava – reklamna še prav posebej – mora imeti vsaj udarni del povedan v angleščini, kakor da smo Slovenci anglofoni, angleško govoreči vrstniki Indijcev ali prebivalcev kaj vem katerih nekdanjih angleških kolonij kje v Afriki ali Aziji, pa mau po swowenj, mau po ingliš. Ali da smo slovenska manjšina kje pri Clevelandu, ki ji niti status manjšine ni priznan, ali pa otroci, ki še niso zreli za nekatere informacije, tako da smo zanje že vnaprej prikrajšani, ali pa – in v tem je ena od dvoličnosti, kar perfidnosti tega početja – ena prihodnjih angleških kolonij ali vsaj namig s kolom ali pa spodbuda, naj se že vendar tudi mi naučimo angleščine, če hočemo biti nemoteči del Evrope. Torej svojevrstno sugestivna vzgoja k dvojezičnosti?

Ampak v takem položaju smo bili Slovenci vendar že celo večnost. Vsaj do Prešerna, ko se je družba še delila na gospodo in hlapce. Čeprav takrat z nemščino kot gosposkim jezikom. In v podobnem dvojezičnem položaju so naši rojaki na severu, na zahodu, na vzhodu, na jugu še danes. Res, da le nekateri od njih kot

manjšina in vsaka skupina z drugim prvim jezikom – nemščino, italijansčino, madžarsčino, hrvaščino – zdaj pa naj bi si še vsa Slovenija – če ne kot prvi, pa vsaj kot edini javni jezik – privzela angleščino? Pa menda ne zato, da se potrdi stara fama: Slovenci poliglotti? Hvala lepa za tak napredek in tako dobroto. Hvala lepa za tako cvetenje Blejskega jezera! Hvala lepa za tako »Evropo zdaj«.

Kakor da se nam – po Cankarjevo: za hlapce rojenim – po dveh mesecih svobode že toži po novem gospodarju. Kakor da nas je strah, da smo premalo zanimivi, ker – recimo – nimamo nafte, da bi kdo prišel po nas, nas milostno pobral in nas ogrnil. Ko pa vendar ni nič lažjega na svetu kakor *postati kolonija*, še posebej, če si na tako zanimivem in pomembnem koščku zemlje, kjer je razkrižje potov in silnic svetovne oblasti. In kaj tem hitropoteznikom od »Evrope zdaj« pamet ne seže niti do konca nosu, da bi videli, kako hudičevo težko je *biti kolonija* in kako se je tako rekoč nemogoče izviti iz tega primeža. Kakor da niso bili z nami vred priča našega tisočletnega boja za osamosvojitvev.

Tu naj pripomnim, da se v odgovoru na anketo disciplinirano omejujem predvsem na področje jezika – ne samo iz časovne stiske in tematske uokvirjenosti, temveč tudi zato, ker se zavedam, da za poznavalca snovi avtomatično – ne da bi to posebej poudarjal – posegam veliko širše, saj jezika ni mogoče osamiti – kakor kaj vem kakšen virus – in ga obdelovati kot zgolj laboratorijsko kulturo čisto in aseptično v slonokoščenem stolpu abstrakcije. Jezik je zmeraj in povsod – dokler je živ in ni le zgodovinski fosil kdo ve katerega izumrlega naroda ali pa le umeten računalniški program – del širše kulture z njenimi in njegovimi nosilci vred. Ti pa so del človeške družbe in imajo kot taki svoje materialno in duhovno življenje, svojo preteklost, sedanost in prihodnost, s tem pa tudi svoj družinski stan – narod – in svoj dom – jezik. Ko govorim o jeziku, torej izrecno govorim o ljudeh in njihovih usodah.

Potemtakem mi ni treba še posebej opredeljevati in utemeljevati pojmov, kakor sta jezik in narod. Ali pa vendarle? Pri nas je namreč še zmeraj – ali pa ravno zdaj spet – tvegano, da te drugače misleči nesramno naženejo z zgodovinsko posebej onemogočenimi smrdljivimi zmerljivkami, segajočimi od nacionalizma do šovinizma, od fašizma do čistunstva, ohranjenimi še iz dobre stare orožarne kolektivističnega dušebrižništva. Zato se rajši sam že vnaprej razglasim za domoljuba in jezikoljuba.

V fazi, v kakršni nas je zajelo geslo »Evropa zdaj« s prvimi stvarnimi posledicami, s tem vsesplošnim pljuskom angleščine – ker še naprej načelno ostajam pri jeziku, ki mi pa v bistvu pomeni življenje, vse – bi človek brez trdnjše zgodovinske vednosti skoraj lahko resno podvomil o Slovencih kot narodu in o slovenščini kot jeziku s tisočletno zgodovino. S kakšno lahkoto se je v nekaj kratkih mesecih tako bistveno spremenil duh naše vsestranske, tudi rodovne, tudi jezikovne zasidranosti in zvestobe Trubarju, Prešernu in Cankarju, in dobil vznemirljivo podobo, ki se kaže zlasti v lahkomiselnih, liberalistično neizbirnih, trenutno kar neprepoznavno vsesplošnih svetovljansčini našega najnovejšega ne le vsakdanje pogovornega, temveč tudi tiskanega sporočanja.

In zakaj delam razliko med tiskom in govorom? Mogoče se motim, mogoče je upravičena. Kot avtor in kot prevajalec namreč sicer res potrebujem celo klaviaturo jezika z vsemi orgelskimi registri in orkestracijami, z najvišjimi in najnižjimi toni, z znanjem in neznanjem pravopisa, s svojo slovnico in neslovnico, ker podajam ne le nevtralnno ali tako imenovano boljšo družbo, ki je še najbližje knjižnemu normativu in standardu, temveč moram kdaj stopiti tudi med najstnike s ful žuri in zasvojenec s fiksanjem in tople bratce s pedrološkim slovarjem, seveda pa sem lahko priča tudi najtistim trenutkom pesniških duš in slikam odenke o sencah senc onstranske

glorije, pa spet ubesedujem najgloblje filozofske misli ali terminološko še ne obdelane znanstvene panoge. Za vse to mi je potrebna prožna in vsestranska slovenščina. Vse njene stvarne možnosti bi želel imeti in obvladati in se jih po svoje veselim, če jih lahko ne le strokovno ujamem v besedišče in s tem registriram, temveč kdaj tudi uporabim v ustreznem sobesedilu ali okolju. Ampak to so navsezadnje le posebnosti, zasebni in posebni koticiki, izjeme, cukrčki, čudaškosti, skratka, interesne govornice...

Vznemirilo pa me je, ker je pljusik tujščine zajel tudi tako imenovane nevtralne plasti. To se mi ne zdi zdravo, zato v podobi primerjava s cvetenjem Blejskega jezera. In tudi ne potrebno! Kakor da bi značilnost, po kateri smo včasih prepoznali ameriške slovenske izseljenske časopise, razširili tudi na staro domovino ali kakor da bi posebnosti, po katerih poznamo na primer najstnike, prevzeli vsi od kraja in tudi odrasli – recimo – žuhli zvečke in pokali balončke!

In vendar so se natančno tako vsi od kraja, od obrtnikov in vseh vrst drobnih podjetnikov do tovarnarjev, na mah odločili za tuja poimenovanja svojih podjetij in izdelkov in natanko tako so se časopisi odločili trobiti v njihov rog s tem, da jim gladko priobčujejo vse to cvetenje, vso to tujščino... Pustimo vendar te balončke najstnikom!

Preplah je torej sicer utemeljen, vendar za zdaj še kar nasploh ne bi rad izgubljal živcev zaradi njega. Tudi tu je najbrž mogoče upoštevati staro ljudsko modrost o juhi, ki se nikoli ne pojé tako vroča, kakor se skuha. Dodatno mi še zgodovinska izkušnja nekoliko pomaga k večjemu notranjemu miru, čeprav me niti malo ne zazibava v brezbrzičnost. Tudi ta val jezikovnih novotarij je namreč lahko samo ena od oblik že znanih bitk in notranjih prečiščevanj. Spominja me na pretekle številne valove ilirstva, jugoslovanstva, vseslovanstva, spominja na novorek in tozodovstvo, na fletno, skoraj povsem osebno epizodo Crnkovičeve kao slovenščine, obenem pa svarilno spominja tudi na skupna jedra in podobna uradna priganjstva...

Kaj vse je že bilo nad nami in nad našim jezikom, slovenščina pa se iz vsakega boja kakor ptič samoziv in iz vsakega ognja kakor feniks izvije pravzaprav še močnejša, še bogatejša, še prožnejša, še bolj izkušena, še vseizraznejša. Vsi ti valovi so kakor brusni kamni za njeno še večjo izostrenost in preciznost, so kakor preizkušnje in bolezn, za katerimi sicer ostanejo za spomin obrunki, ostane pa tudi večja utrjenost in kar imunost, in so po drugi strani kakor muhe enodnevnice, kakor komarji za slonovo kožo, kakor psi, ki lajajo na karavano...

Ne zamerite mi, da prav pri teh psih spregovorim tudi o raznih oblikah jezikovnega svetovalstva od treznih lektorjev do zagrizenih ali tudi zgolj formalističnih in mehanično omejenih čistunov. Vse to... dobro in slabo... gre dostikrat, žal kar prevečkrat v isti koš in vse to je šlo in gre mimo, slovenščina pa ostaja, sem zapisal. In sicer v glavnem ravno zaradi trezne misli, ki jo simbolizirajo in dostikrat tudi utelešajo dobri jezikovni svetovalci od Kopitarja in Prešerna naprej do Breznika in do sodobnih pravopisov. Njihova vloga je v mikrostrukturi mogoče res neopazna in njihovo prizadevanje v tem pogledu tako rekoč jalovo, saj sto let – se pravi brez pravega uspeha – preganjajo skoraj iste napake, ni pa mogoče zadosti poudariti njihove vloge za glavni tok jezika, za moralno zaslobo šolnikom in za njimi pesnikom in pisateljem, da so ne le ustoličili, temveč tudi oživili urejen vseslovenski knjižni jezik in ga rešili iz vseh mogočih čiribirščin, in da smo ostali zvesti slovenščini, kakor jo imamo od Trubarja in Dalmatina naprej. Če bi ob tokovih nemčurjenja in jugoslovenarstva ne bilo trezne kritične jezikovne misli, bi bila najbrž zmagala

vrazovščina ali pa dežmanovščina in bi bila zanesljivo zmagala skupna jedra in nas spremenila v severno Črno goro. Kakor nas tudi »Evropa zdaj« poskuša razsloveniti.

In vendar je položaj danes v marsičem še bistveno drugačen.

Do zdaj je bila slovenščina neposredno ogrožena, napadana od zunaj, prikrajševana zaradi uradnih tujejezičnih državnih okoliščin in razmer, naj bo že avstrijske nemščine ali jugoslovanske srbohrvaščine. To jo je postavljalo v neenakopraven položaj in s tem Slovence na bojno, obrambno črto ali vsaj v tekmovalno pozicijo. In v tem smo Slovenci kot narod s tisočeriimi izkušnjami izvrstno podkovani in ne samo pripravljeni na vsakršen izziv, na vsakršno kljubovanje, temveč tudi že vnaprej z dobrim občutkom, da nam zmaga ne uide. Jezik se nam je v stoletnih bojih, ko smo se postavljali po robu Dunaju in Beogradu in njunim utesnjevalnim in podrejevalnim zakonom, nenehno razvijal. Ne glede na njune drugačne želje ali celo kljub njunemu oviranju smo si izbojevali vse stopnje in vrste šol od najnižjih do najvišjih – in vse v slovenščini – in s tem vzgojili potrebno vojsko učiteljev in napisali za celo knjižnico strokovnih knjig z domačimi poimenovanji, zasnovali na teh temeljih – ne glede na majhno število prebivalcev – široko mrežo zelo dejavnih in razgledanih založb in revij in dnevnikov in tiska nasploh, ustvarili sistem društev, zadrug, podjetij, obrti in trgovskih družb, vzpostavili goste postojanke pevskih zborov, amaterskih odrov in narodnih gledališč, ustvarili akademijo znanosti in umetnosti z vsemi oddelki, skratka, dosegli, da živimo samostojno kulturno življenje na enaki ravni in z istim duhovnim bogastvom kakor kateri si že bodi drug narod, in v tekmah navznoter razvili slovenščino, kakor so se kje drugje razvili kvečjemu najsrečnejši jeziki, slovenščino za vsa strokovna področja in za vse govorne in zapisne položaje, da mirno lahko razpravljamo o vsem od klepetanja z vsakdanjo tematiko prek strokovne terminologije do znanstvenih esejev in do umetnosti, do gledališča in filma, do ubeseditve največjih svetovnih mojstrov in za povrh ohranili še čudovito muziko, iznajdljivost in nazornost narečij in značilnosti interesnih govoric, slenga in žargonov.

Zakaj torej kljub temu v temle trenutku tale anketa? Je le lažni alarm ali pa je kaj resnih razlogov za skrb?

Balkan zdaj

Slovenci smo močni v kljubovanju, sem ravnokar zapisal. Za to imamo dokaze in priče, dokaze in priče pa tudi za obdobja sproščenosti ali vsaj manjših napetosti, ko se nam nabita energija le prerada sprošča v notranjih obračunavanjih in mora venomer znova priti kakšen Hitler ali Milošević ali kaj temu podobnega, da se znova predramimo in kot eden reagiramo navzven.

In tako se nam je tudi ob teple najnovejši sprostitev ob počitku po doseženem cilju za malo predolgo utrgal film in smo storili preveč napak. Navznoter in navzven. Navzven, ker si brez potrebe jemljemo ugled, težko pridobljen ob boju za osamosvojitve, zdaj pa se blamiramo z uprizarjanjem skoraj nekakšnega minibalkana, kakor da ni zadosti že ta zaresni »Balkan zdaj«, in vneto vadimo dvoboje drugega z drugim kakor v skrbi, da ja ostanemo v formi za morebitne prihodnje nasprotnike, in si navznoter spodmikamo skalo – jezik – na kateri je sezidana naša hiša, in se sramotimo tudi navzven s preotročim razumevanjem gesla Evropa zdaj, ko se najstniško neresno podrejamo najlahkotnejšim jezikovnim vetrogončicem in kakor otroci, zaljubljeni v pisane balone tujsčine, napravljamo iz svojega jezika nekakšno cirkuško kreolsčino.

Saj potem bomo izgubljeni kakor človek, ki ga opisuje lanski Nobelov nagrajavec Derek Walcott s Karibov, kjer je pravi babilon jezikov in mešanica španske, francoske, kreolske, afriške in angleške kulture:

Sm cel ta rdeč črnc, k ma morje rad,
s ta pravo kolonjalno šolo,
holandske, črnske in angleške krvi naenkrat
sm al nč al pa država solo.

Do takega stanja je pri nas sicer še daleč, vendar veliko preblizu, da bi smeli brezbrizno mimo prvih vznemirljivih znamenj v tej smeri.

Zato bi srčno želel, da se še zadosti zgodaj zavemo, da je zamisel o Združeni Evropi – naj jo na kratko kar tako poimenujem – za nekatere narode lahko izpolnitev dolgoletnih sanj, za druge pa še premalo jasen eksperiment in za tretje skoraj zanesljivo izrecno poslabšanje dosedanjega stanja (pri tem seveda ne mislim samo na jezik), zato je tudi toliko omahovanja pri glasovanju zanjo.

Glede Slovenije in Slovencev pa si moramo tudi v zvezi s tem v vseh pogledih naliti čistega vina.

Slovenci smo trenutno – s tem se spet vračam predvsem k jeziku v prej omenjenem obsegu – gotovo na zavidljivem vrhu. Imamo svoj parlament in vso jezikovno samoupravo, ki je mogoča, imamo vse najvišje ustanove, lastno vrhunsko kulturo, imamo – da se pomaknem še bolj na jezikovno področje – s knjigarnami, založbami in prevodi, da o gospodarstvu, trgovini, turizmu, znanosti in drugih panogah sploh ne govorim, stik z vsem svetom. Smo samostojen narod in neodvisna država. In nikakor nismo manjšina in se ne moremo in ne smemo primerjati z vrstniki s statusom manjšin, s katerimi smo bili še do včeraj nekako enaki.

Slovenija zdaj

Raven našega samoizobraževanja tudi v novih razmerah ne sme pasti. Nekaj poročila, da se tudi država – ne samo posamezniki – dejansko, ne le teoretično zaveda tega, je, da imamo tudi v novi, številčno skrčeni vladi še zmeraj samostojno ministrstvo za kulturo, vendar naj ne ostane zgolj formalnost, temveč naj postane bojni štab in naj prej ko mogoče napravi temeljit načrt za prihodnost. Posebej za tako imenovane tržnogospodarske možnosti majhne države in za naše deficitne nizkonakladne razmere.

Pri tem se bo mogoče pokazalo, da sedanji pljus tujčine v Slovenijo le ni tako nedolžen in ni le neprijetna pest peska v oči, ki naj nas predvsem omami in nam zamegli pogled, da nemara zamudimo usodni trenutek pozornosti.

Tudi v novem obdobju Slovenije kot države s samostojno jezikovno politiko namreč ne bo dobro, če ne bomo kakor do zdaj budno na braniku. Veliki jeziki – na primer angleščina, francoščina, nemščina, španščina, ruščina – so le na videz brezbrizni glede svoje materinščine. Kdor ima priložnost, da se s temi vprašanji malo pobližje seznanja, ve, da je povsod skrb za jezik v bistvu podobna naši, samo da s spremenjenimi spremenljivkami in mogoče samo na videz manj opazna ali celo vsiljiva, ker je namreč drugod za jezik zadosti temeljito poskrbljeno že od šolskih klopi naprej.

Ob tej priložnosti bi bila gotovo dobrodošla preglednica o jezikih prihodnje Združene Evrope, kjer bi bilo razvidno ravno to, kar je za nas tako pomembno: da vse dobro obdržimo tudi v novem okolju. Nikjer ni namreč zapisano, da slovenski zgled v Evropi in na vsem svetu ni zanimiv in vabljev, in tudi nihče ne more prisesti,

da ne bo potegnil še koga za seboj. Moramo torej še naprej ostati pokončni, ker smo svetu zelo na očeh in se ne smemo ne poniževati na raven otroka z ropotuljico tujih besed, ne na raven kramarja in koristolovca, ki ceni le denar, zato moramo ohraniti avtohtono slovensko kulturo, s tem pa seveda primerno število založb, gledališč, univerz, dnevnikov, revij, akademij in naklad na – recimo – milijon prebivalcev. In ne dvojezičnih!

Na ravni dvojezičnosti je bil na primer pri nas še Prešeren. Njegove pesmi v nemščini po notranji moči po svoje gotovo ne zaostajajo za slovenskimi, in vendar je med njimi razlika. Dokazovanje bi bilo kajpak zapleteno, saj bi potrebovali ljudi, ki zmorejo oba jezika tako popolno, da morejo nezmotljivo presojati. Slovenske Prešernove pesmi, pisane v njegovi in naši materinščini (teh je tudi neprimerno več od nemških in je že to svojevrsten dokaz ustvarjalčeve prve ljubezni), seveda poznamo in jih lahko presojamo, in sicer še z vsemi plusi in minusi, ki jih prinašata čas in razvoj jezika in pisave in gorenjsčina in skrivnostna moč šolske in narodne vzgoje v njegovem duhu, glede nemških, spesnenih v drugem, pozneje priučenem jeziku, pa se moramo zanesti na posamezne nemške presojevalce in ponoviti za njimi, da niso našli v njih vrednot, ki bi posebej presegale siceršnjo dotedanjo raven nemškega pesništva, da bi torej postali pozorni na našega pesnika in ga sprejeli na svoj Parnas.

Nekaj podobnega velja tudi za pesnike in pisatelje nasploh. Praviloma pišejo v materinščini, ker se tako lahko veliko neposredneje izražajo. Redke so izjeme, na primer Samuel Beckett, ki se kot pisatelj tako vživijo v drug jezik ali v druge jezike, da se sploh odpovedo pisanju v materinščini. Še redkejši pa so avtorji, ki so pripravljani svoja dela, napisana recimo v materinščini, prevesti v drug jezik. Za to je med drugimi klasičen zgled na primer provansalski pesnik Mistral. Pisal je sicer v obeh jezikih, ker je bil – in je še – tako rekoč edini način, da more provansalsko delo iziti v Franciji, kjer je provansalsčina samo jezik manjšine, vendar so njegovi prevodi lastnih del v francoščino v prozi, tako da se Provansalci ne morejo načuditi, kako da se je meni pri prevodu zahtevnega Mistralovega epa *Mireje* v slovenščino posrečilo (ali pa mi mogoče sploh prišlo na misel) ohraniti tudi obliko, verz in rimo.

Naši primorski in koroški avtorji (Pahor, Rebula, Lipuš, Januš) kljub lastni dvojezičnosti svoja dela rajši zaupavajo v prevod drugim, čeprav bi bilo mogoče finančno cenejše in organizacijsko lažje in jezikovno avtentičnejše, če bi to delo opravili sami. S tem bi rad samo poudaril, da niti pisatelji, ki živijo v izrazito dvojezičnem območju, literarnih del ne pišejo v drugem, temveč v prvem jeziku, torej v materinščini. Potemtakem je vse naše sedanje šarjenje in opletanje s tujščino jalovo in samo meče slabo luč na našo zrelost, obenem pa materinščini krade življenjski prostor ali pa odreka zmožnost in ustreznost.

Od kod torej našim resnim ljudem taka kratkovidnost, da brezglavo rajši podpirajo kulturo angleščine kakor slovenščine, ko je vendar jasno, da bo tudi v prihodnje najboljša dosedanja praksa: Avtor piše v materinščini, ker se tako najbogateje, najpristneje izražajo, in prevajalec prevaja v materinščino, ker tako lahko največ storiš za avtorja in njegovo delo.

Jezik – in sicer materinščina – je torej vsaj za besedne umetnine še zmeraj nesporna prva violina, če ni iz raznih razlogov že tako opešan, da nima več prave izrazne moči, kakor se žal dogaja prenekaterim ustvarjalcem sredi evropskih manjšin in se še posebej obžalovanja vredno dogaja pisateljem, pesnikom in dramatikom v nekdanjih kolonijah. Ti se zato le v stiski, ker njihov jezik ni zadosti izoblikovan, zatekajo k angleščini in francoščini, in to prav gotovo ni v korist njihovim umetninam.

Mi pa lahko zajemamo iz celega, iz svojega jezika in iz svoje kulture, in ne potrebujemo nikakršnih angleških ali tujih hodulj, naše Blejsko jezero slovenščine je funkcionalno in lepo brez tujega cvetenja...

Naš položaj v evropski družini jezikov je v marsičem izjemen; ne glede na razmeroma majhno število prebivalcev nismo manjšina, zato nima smisla riniti pod patronat tuščine, naj bo s tujimi poimenovanji podjetij ali z nepotrebniimi dvojezičnimi napisi. Tudi če so – zlasti v turističnem smislu – nekateri koristni, so v sedanjih oblikah gotovo korak nazaj.

Spomnimo se, kako so nam bili svoj čas odveč obvezni dvojezični napisi na primer na železniških postajah in podobno in kako nam je nekajkrat zavrela kri ob samo enojezičnih tujih napisih – in po možnosti še v cirilici – na vojašnicah. Zdaj smo se pa mirno sprijaznili s samo angleškimi poimenovanji in napisi, kakor da ni to nič, kakor da je celo v skladu z našim na videz naprednim novim geslom »Evropa zdaj«. In vendar ravno s tem in tudi s tem sami tiščimo v novo evropsko manjšino s prvim jezikom angleščino. Ponavljam: Slovenci nismo in ne smemo postati manjšina!

Če se pa v tem pogledu ne vrnemo vsaj na stanje pred osamosvojitvijo, ko je bila slovenščina v naši republiki uradni jezik in edina upravičena za javne napise in podobna besedila, potem je nesmiselno govorjenje o naši državnosti. Napisi in podobna besedila v drugih jezikih so mogoča in po preudarku dovoljena kvečjemu in samo ob slovenskih napisih. Za to so odgovorne vse občine vsaka na svojem področju (to velja v skladu z ustavo seveda predvsem tudi za območja z manjšinama, italijansko in madžarsko), pa tudi vse druge ustanove vsaka za svoje območje (Slovenska akademija znanosti in umetnosti kot vrhovna varuhinja jezika, vse tri univerze in zlasti katedre za slovenščino, državni zbor, ministrstvo za kulturo, sodišča, ki potrjujejo naslove podjetij, slavistična društva, društvo pisateljev, društvi prevajalcev, Zeleni Slovenije in tako naprej), ker se moramo tudi v samostojni državi sramovati nepotrebne ali slabe tuščine in ker je bil glede tega že v prejšnji republiki načelno dosežen red (javni napisi, naslovi podjetij, navodila za uporabo...). Kdo in kako bo to dosegel, prepuščam izkušenejšim poznavalcem, vendar se mi zdi, da ministrstvo za kulturo ne bi smelo biti daleč stran vsaj od pobude za organizacijo reda na tem področju, če ni kar naravno sámo poklicano k temu delu.

Seveda pa bo treba poslanstvo opravljati z velikim občutkom za izredno kočljivo tematiko. To še malo ne sme biti spopad med birokracijo in umetnostjo, cenzuro in svobodo, omejenostjo in slogom... Že obstoj take skrbi superliberalne duhove sicer sili v kljubovalno kršenje in načelno nestrinjanje, vendar je veliko več od tega vredno blagodejno delovanje vsesplošne zavesti o naši jezikovni in siceršnji kulturi.

Slovenci smo v kulturi že dolgo nenavadno visoko. Tako visoko, da smo pred leti upravičeno protestirali, ko nekaj časa ni bil mogoč uvoz tujih knjig, češ da nam s tem grozi prevelik zaostanek za najboljšimi v Evropi. Zdaj podobno svarim pred predolgim mečkanjem založb s prevodno literaturo. In seveda pozivam ministrstvo za kulturo, da stori svoje in pomaga pripraviti ali odpraviti zakone in predpise; če so ti vzrok za zastoj, če so cokla, ko bi morali biti pomoč. Kultura se še v večjih državah in jezikovnih skupnostih težko vzdržuje sama, nikar pa pri nas, zato je potrebna vzajemna povezava vseh ministrstev, če želimo ohraniti Cankarjevo belo krizantemo, pa čeprav v gumbnici siromaka, ali prinesiti pred božji stol culico svoje umetnosti, pa čeprav kot dar uboge vdove.

Tu namreč lahko nastane še usodnejša napaka kakor ob pljuskju angleščine, saj je sprotno prevajanje najpomembnejših tujih strokovnih in umetnostnih besedil

trajnejša oblika zdrave povezave in nujnega stika z Evropo in svetom kakor kopica angleških poimenovanj. S prevodi sproti izobražujemo in likamo tudi *svoj jezik* in po njem in z njim seznanjamo svoje ljudi s trenutnim dogajanjem na kar največ področjih drugod in tudi z vrhunskimi tujimi umetninami, da se mlado bralstvo lahko sproti razgleduje, nevsiljivo bogati v svojem jeziku in se pri tem v njem prebujajo tudi prihodnji ustvarjalci. Če pa ne bomo več prevajali, ne bo več tekme z drugimi jeziki in z drugimi mojstri jezikov in Blejsko jezero slovenščine se bo najprej spremenilo v samozadovoljno dolce far niente in potem v cvetočo mlako. Samo ne vem, od kod potem še o pravem času napeljati vanj Radovno zdrave studenčnice?

Če se bomo zanašali samo na to, da bodo naše najboljše moči že od najranejših let, ko se jim še ni utegnila razviti materinščina do zadosti trdne zrelosti, brale le tuje izvirmike in študirale v tujem jezikovnem okolju, ni mogoče stvarno pričakovati, da se bodo kot zreli znanstveniki in raziskovalci vračali domov. Marsikdo si bo gotovo našel možnosti kje drugje, kjer ne bo imel težav s terminologijo, ki je je vaje, in tudi tisti, ki se bodo vrnili domov, ne bodo čutili potrebe ali moči, da se o svojih predmetih pogovarjajo v slovenski terminologiji ali da izdajajo knjige v slovenščini. S tem pa se bo slovenščina bolj ali manj neopazno polagoma umikala s prve bojne črte in se čedalje bolj zadovoljevala – ali celo morala zadovoljevati – z drugovrstnimi nalogami in se bo nazadnje znašla na ravni, na kateri je toliko in toliko evropskih »manjšinskih« jezikov, pa čeprav so milijonsko veliko močnejši kakor slovenščina: da nimajo ne svojih univerz ne svojih akademij, ne svojih gledališč ne svojih televizij, ne svojih enojezičnih dnevnikov v materinščini in niti ne svojega vsenarodnega radia, temveč so v bistvu nekako tam, kjer sta slovenski manjšini v Italiji in v Avstriji, in le na komaj kaj boljšem, kakor so slovenske skupnosti recimo v Argentini ali v Avstraliji ali v Severni Ameriki. Mi pa vse to imamo in to je naše bogastvo, ki se mu ne smemo niti za ped odpovedati, in je naša dednina in dediščina, ki jo moramo vsaj táko, seveda z upoštevanjem jezikovnega in siceršnjega razvoja, če ne izboljšane ohraniti potomcem.